

napig, hanem a magasztos eszmékért lelkesülő francia nemzet is három napig tartó gyászszal fejezte ki háláját, mint olyan szellem-nagyság iránt, ki az „égből kiragadá a villámot s a zsarnok kezéből a hatalom pálcáját.“ Hogy Deák Ferencz, nagy hazánkfia ravatalát minő osztatlan részvét környezte, s mily kegyeletes érzések között nyilvánult az országszerte rendezett hálaünnepélyeken halhatatlan emléke iránt a tisztelet, az mindnyájunknak még élénk emlékezetében van. A felhozott példák azt mutatják, hogy az érdem iránt nyilvánuló hálás érzelem az emberi szivben, lélekben gyökeredzik. Mi is mélyen tisztelt gyülekezet, mint egy szép és dicső multtal biró vallásfelekezetnek hálás fiai és leányai, lelkünk őszinte sugallatát s szivünk szent érzelmeit követve, azért gyültünk össze, hogy vallásközönségünk nemes keblü jóttevőinek emlékére hálaünnepélyt szenteljünk, melyet midőn hivatalomnál fogva ezennel megnyitok, hogy a hála és elismerés érzelmeit az ifjuság részéről tolmácsolja, felszólítom Vaska Béla papnövendéket.

II.

EMLÉKBESZÉD.

Mondotta VASKA BÉLA, II. éves papnövendék.

Jelige: Ki kedveseinek emlékében él,
Nem halt meg az, csupán elutazott,
Halott csak az, kit elfelejtének.

Mint a ki az Isten házába megy, a küszöb előtt fővegét leveszi, s lelkét buzgóság szállja meg; és mint a kertész, ki virágos táblái közé lép, s nem tudja miként és hol kezdjen kedves munkájához: úgy vagyok én, rólatok akarván szólani egyházunk jóttevői! Ti egyházunk testének jobb részét képeztétek, gyümölcsöző virágos fái valátok egyházunknak, s létünk kérdése rajtatok fordult meg. Elmélkedéseim során ti lebegtek lelkem előtt, gondolataim titeket keresnek e pillanatban. Ti megmutattátok, hogy az életet valódi rendeltetése szerint használva, annak tartama alatt hogy tehetjük tündöklővé a belénk fuvallott isteni szellemet, oly tündöklővé, hogy a mikor porhüvelyével való megfejthetlenül titkos kapcsa szétszakad, ez égi részt az örökkévalóság vegye át, s az áldólag égett életvilág fényesen ragyogjon be a halhatatlanság dicsfényé-

vel a jövő századok szürkületébe s sugarai messze tündököljenek és az emlékezet e sugarak melegénél megtermékenyülést, áldást hozzon a jövő gyermekeinek szívébe.

Emlékezem azért ti rólatok, oh nagyok, a kik bár tőlünk messze, de mindig velünk vagytok! Az emlékezet az a szellemi bűvös kapocs, mely a holtakat az élőkkel összeköttetésben tartja. Egy jó apa, gondos anya, kik szeretett gyermekeiket veszítették el; az árvák, kik szülőiket siratják; egy nemzet, mely nagy fia sirhantját könnyeivel áztatja; egy felekezet, melyet gyámolainak, apostolainak elvesztésén a fájdalom gyászba borít: ezek mind azt bizonyítják, hogy az élők a holtakkal szellemi összeköttetésben vannak; az elhaltak tényeikkel, példáikkal az élőkre hatnak, s az élők a kegyelet karjaival magok körében tartják a már rég alvókat is. Mily szükséges is az emlékezés; mert ha igaz az, hogy egyesek és társadalom, nemzet és egyház boldogságának legszilárdabb alapja, mit a szellem lelkesedésében munkál, az erény, a szép és nemes cselekedetek gyakorlása: akkor nekünk gyakran kell emlékeznünk és gyakran kell a nagyok szép tetteit feltüntetnünk, hogy minél többen és többször lássák, s azokat követni tanulják. Szükség, hogy elzarándokolva a sirok lakóihoz, erényeiknek az emlékezés által utat nyisunk a temető göröngyei alól ki az élet légkörébe, hogy azok magasztos képei minket fényes csillagok gyanánt vezéreljenek a jónak ösvényén.

Ezért jöltevőink s általában a jók érdemét kötelességünk emlékezetben tartani. Az embert a jó és szép benső ösztöne mellett a példák serkentik; az embernek szüksége van mindig példára. S így a multa való visszaemlékezés, az elhunyt jelesekkel való társalgás áldásos. A költő szerint is:

„A hú emlékezet, mint fürge méhsereg
Mult kor virányain szerelmesen lebeg,
Ki lélek örvendőn elmulatoz ennél,
Jót kétszer érez, lát, egy szóval kétszer él:
Mert életünk rövid, hosszabb csak úgy lehet,
Ha újra éli a mulót emlékezet“.

S mi t. gy. ámbár ez ünnepély főtanácsi határozat utján lett rendezve, ne kötelességből, hanem szívünk indításából emlékezzünk! ne parancs, hanem a szabad önelhatározás és önkéntesség elve szolgáljon ránk nézve kiindulási pontul, mint szolgált azokra

nézve, a kikről emlékezünk. Igen! mert nagy különbség van a szabad önelhatározásból származott nemes cselekedetek és a pusztá kötelesség teljesítése közt, az t. i. hogy a törvények által parancsolt cselekedetek nagysága és jótékony hatásuk sikere többnyire csak magával a törvénnyel van arányban, s a végrehajtók is csak az eléjük szabott határig mennek; a nagyok nemesebb természetű törekvéseinek belértéke és a jövőre való hatása pedig minden erkölcsi fogalom szerint alig mérhető meg. Itt a parányi magból gyakran óriási élőfa lesz, egy életre való eszméből megvívhatlan kővár; lombjai alatt és falai között az utódok önbizalma és jóra való ösztöne folyvást növekedik, s így a sokszor gyenge emberi erő önmagát haladja feljül. Egyházunk története legalább ezt mutatja. Számptalan példát szolgáltatnak erre jóltevőink tettei, kiknek közeli és távoli sirjára ma a kegyelet és hála virágaiból újabb koszorukat teszünk, s kiknek a közügy és édes mindnyájunk érdekében, fenállásunk és jövőnk biztosítása végett hozott nemes munkájokért a férfi komoly beszédében és az ifju egyszerű lantján a köszönet és elismerés háladalá olvadva zeng e teremben és sziveinkben.

Mi elhunyt nagyjainkkal, bár ők régen elköltöztek, e pillanatban különösen összeköttetésben vagyunk és abban kell hogy legyünk a hálás visszaemlékezés által.

Az életpályák különbözők levén, különbözők az eredmények is, melyeket kiki saját munkája és szorgalma után felmutathat. De mindamelllett is, hogy az eredmények különbözők, az erkölcsi végcél mégis osztatlanul egy mindenkinél. Különbözők — mondom — az életpályák. Az egyik pályáján ébren megálmodja, nemcsak, körvonalozza a jelenben a jövőt, s fenjár egy finomabb társadalmi élet tisztult légkörében, mint fellegek közt a sas. — A másik egyenlő erő, de nem egyenlő sors mellett, a legterhesebb élet vas igáját huzza. — Az egyiket a költészet és politika csillogó, dicsőség termő mezejére viszi jó szerencséje; másikat az anyagi pályatérre, harmadikat az életsorvasztó tudományos foglalkozás gyakran sisiphusi erőlködései és prometheusi kinjai közé. Mindnyájan futnak, de az egyik útjában meg-megáll, andalog és élvez, míg a hűnek a futás alatt kevés az öröme; lelke, figyelme egészen a köz javára, dicsőségére irányul; mindnyájan versenyeznek, de az egyik gyakran a jelenben eléli jövőjét is, míg a másikra a meszsze távolban vár halhatatlanság. Sorainkban sokan valának olyanok, kik a jelenben a jelennek és még inkább a jövőnek éltek.

Némelyben az istenség porhüvelyt öltött szikrája mint egy meteor megy keresztül az életen, némely küzd nemének és korának gyarlóságaival, nagy eszmékért hevül, üdvös dolgokért fárad, remél és cselekszik, pályáját erényekkel jelöli meg a földön, mint a kertész virágokkal az ösvényt, utat nyit az ég felé, s utoljára homlokát babérral ékesítve sirba száll, miután öröklővé tette nevét, halhatatlanná lelkét.

Kire nem volna hatással egy ilyen élet szemlélése?! De hát midőn nem egy, hanem vallásfelekezetünk több tagjának szive, lelke, tettereje, bölcsesége és erényei egyesülten jelennek meg előttünk! Ezek életői lelkünknek, táplálói önbizalmunknak, hatásukat érzi egész valónk; ők velünk szellemi összeköttetésben vannak, velünk szellemileg közlekednek!

Megjelenik ez ünnepélyes perczen lelki szemünk előtt a lánglelkű szónok, az eszmék és kutatás, az elmélkedések és új igazságok felfedezésének labirintjaiban is soha el nem tévedő Dávid Ferencz, midőn a mély meggyőződés és tiszta vallásos tudat ékesen szóló nyelvén ezek szívét indítja meg s ezek akaratát határozza el. Előttünk áll megható alakja, a mint N. Váradon vagy Gyula-Fejérváron századát tulszárnyalva küzd a vele egyenlő szellem magasságban levő fejedelem helyeslő intéseitől kísérve, s elesve is győz. Igen! ő közlekedik velünk szellemileg az eszményi világban, mert szavainak ereje ma is hat, ma is tevékenységre és a lelkiismeret szabadságának megőrzésére buzdít s szívünk lázasan dobog már neve említésére is. Megjelenik a tapintat, szervezés és bölcsesség nagy mestere Hunyadi D., az ihletett tudós és szónok Enyedi, kifogyhatatlan szeretetével, rendületlen szilárdságával és fáradhatatlan munkásságával, a bujdosó Thoroczkai Máté, a mint a sziklaüregből visszatérve a tudós Enyedit magyarul szólaltatja meg, s a tanok a Tisza partjain s az alföld téerein is visszshangzanak. Kibontakozik a 18-dik száz hosszu éjt jelző szürkületéből Szentábrahámi Diménnyel jobbján, a mint az elsodortnak hitt házat újra megépíti sziklára, hogy többé vész, vihar ne árthasson annak; hajlékot teremt a tudománynak, szánt és vet új magot, s hint reményt, bizalmat, s írja tudományos színvonalon álló nagy művét. Megjelenik a fáradhatlan B. Farkas Sándor, a mint nemzetünk töredező hajójából az örvények felett Noé galambja gyanánt kiszáll, az új világba megy, onnan hoz zöld olaját, s azzal mutat a jövőre utat a szabadság szent

földje felé. Megjelenik az irodalom nagy barátja Molnos, a mint nehányad magával viraszt a nemzeti nyelv bölcsőjénél; a tapintatos Székely Miklós; a költő és történész Ar. Rákosi Székely Sándor, a mint multunk történetét adja a sajtóviszonyok nyomása következtében bár kicsinyben, s a mint megszólal Virgilius nyelvén magyarul, s Vörösmarty és Czuczor szent hevéltre gyúl a honalkotó ősokeket azon a nyelven megénekelni. Megjelenik K. Nagy Elek, a mint a kísértet idején határozott hangon így szól: „menj el, ne kísérts”; — Kriza, a mint bejárja népéletünk addig ismeretlen mezőit, rózsákat gyűjt, koszoruba fűzve átadja a nemzetnek, hogy illatában gyönyörködjék és sirján díszelegyen hervadhatlanul.

Megjelennek és velünk közlekednek ők, mert a meszsze időket is gondjaikba foglalták, jó magvakat hintettek, melyekből mi boldogulva élvezzük a szellemi kifejlődés dús eredményeit, s ezért hálás kezekkel függesztjük a jelesek már mohosult sirkövére a valódi érdem emlékét újító füzéreket. Nincs is szebb tisztelet a világon, mint az, melyet az érdemnek őszinte elismerése viszen a rég elhunyt, de tetteikben boldogítva élő nemes lelkek sirjához, s a melyet még a késő nemzedék is meg fog újítani. Oh igen! mert az emlékezet által nagyjaink szellemi munkássága köztünk virulván és gyümölcsöket teremvén, az összeköttetés velünk meg nem szakadhat.

De nemcsak szellemi, hanem anyagi tekintetben is közlekednek velünk nagyjaink. Az anyagi világban is el kell ismernünk, hogy a nemes tettek az embernek örökké élő emlékoszlopot emelnek. Itt is bebizonyul a nagy igazság, hogy a buzgóság szent tüze késő századokra is átvilágol.

Sok zivataros hullám és vészes csapás jutott osztályrészülni kicsiny anyaszentegyházunknak az idők folytán, de a hullámok ostromai, örvények és szirtek fenyegetődzései közt is ohajtott partra evezett. Igen! mert voltak oszlopai! Előáll egy lelkes nő, Wilhelm Krisztina, s a semmi módon meg nem szereshető, de égetően szükséges sajtót nagybecsü adománya által meghozatja, hogy legyen mivel védelmezni a lelkiismeret szabadságát és a tiszta meggyőződés hatalmát. Ott van egy Dimény Pál, ki nem kimélve időt és fáradságot, tür és küzd, de leégett templomunk építésére ezereket gyűjt össze a külföldi testvérektől. Ott vannak az ős Danielek és P. Horváthok. Ott van Zsúki László,

a mint a mult száz végén, midőn Európa heves szívében — Franciaországban — egész földrészünkre szóló igazságok és jézusi eszmék forrnak és szülemenek, összes vagyonával új hajlékot épít a tudománynak az elveszített helyébe; Augustinovic Pál, a mint ma 100,000-et meghaladó hagyományával lehetővé teszi, hogy e hajlékban a tudomány terjesztessék. Ott vannak az 1856⁷-diki adakozók 60,000 frtnyi aláírással, a mint egyházunknak feltartóztatni szándékozt hajóját biztos útnak indítják. Ott van Koncz János és Mártonfi Gergelyné Koncz Juliánna, a mint hagyományaikkal lehetővé teszik, hogy a szegénység által porban mászásra kárhóztatott ifju felküzdhesse magát. Ott van Szász Gergelyné és azok, kik az ifjuság sebeinek bekötözéséről gondoskodtak. Ők nem volnának-e összeköttetésben velünk? Hát nem tetszik-e ugy, mintha itt közöttünk megjelenve, áldó kezeiket terjesztenék ki felettünk? Nem porba hulló s hamar felszáradó könyvek az emlékdarabok, melyekben jeleseink tisztelete fenmarad. A római és görög nagy lelkeket nem a gyászosok könyei, sem a kőoszlopok, hanem a nemes tettekből, s közjóra tett áldozatokból nemzedékről nemzedékre átszállt érdememlékek éltetik; közöttünk is egyházunk összeölelkezett lelkében és szívében nő fel s marad meg jeleseinknek erényeiből emelkedett élő emlékoszlopuk; mert a deréknek érdeme nem hal meg, s a közjóra élt léleknek becses emléke élve marad az emberiség szívében.

De a legfőbb összeköttetést a holtakkal való társalgásra nézve mutatja az a körülmény, hogy mi azok iránt magunkat adósoknak érezzük. Még ismerőink, barátaink közül sem hal meg senki, ki iránt bizonyos kötelességeket teljesíteni ne éreznők feladatunknak; hát még azok iránt, kik megjelölték s részben elkészítették számunkra a tudomány, felvilágosultság, külső és belső szabadság fényes palotája felé az utat, kik kezdők, hatók s egyszersmind alkotók és gyarapítók valának, kik megmutatták: „mit vihet ki erős szívláng alatt az elszántság hatalma. és az érczakarat“, kik fejedelmi pompa nélkül az Ur kicsinyei közé tartozván, nagyokká tevék magukat saját erejükön, kik a kicsiny mustármagból nagy élőfákká lettek, melyek árnyában és védelme alatt a bujdosó Ige és Eszme menhelyet találván, ma bátran lép ki a küzdőterre s leveretésében is diadalkoszoru ékesíti homlokát. Ők közlekedésben vannak velünk: e hajlék, melyben vagyunk; a szentegyház, melynek merész ivei alatt sokszor fürdik lelkünk szent

érzelmek árában; e folyások, melyeken gyermek és ifju éveink tündér álmai, magasra törő vágyai és reményei szülemlenek, a hol igazán itt hon érezzük magunkat; a mód és alkalom önmagunk művelésére: mind-mind róluk beszélnek éjjel és nappal. És mi? . . . mi módon közlekedhetünk velök?

Nincsenek közöttünk már, hogy a gyöngéd figyelem minden külső jeleivel elhalmozzuk, hogy élő szóval százszor meg százszor köszönetet mondjunk. — Alusznak már az Ur nevében — sirjaik felett zöldel bokor, virány, még tetemeiket is hiába keressük, az enyészet vette rontó hatalmába. — Mi módon közlekedhetünk velök?

Lépjünk a hála és kegyelet fényes hidjára. Ez közvetlen közelökbe visz elmúlt tizedek és századok nagy távolán keresztül is. Emelkedjünk e szent magasságba. A nagyokkal nem lehet alanti völgyben érintkezni. S maradjunk életünk estvéjeig ezen magasság légkörében, ezen a hidon, melynek oszlopai: a kitartó munkásság, az erős akarat, a folytonos nemes tevékenység, a nagyratörés bennünk állandók legyenek. Részünkről ez a velök való közlekedésnek s egyszersmind annak a módja, hogy az elhunyt nagyoknak megjelölt céljai bennünk és általunk megvalósuljanak, s hogy méltó utódaik lehessünk. — Emlékezzünk! Emlékezzünk!!!

III.

P. HORVÁTH FERENCZ ÉLETRAJZA ÉS ALAPITVÁNYA.

született 1731-ben; meghalt 1804-ben.

Irta és felolvasta BENCZÉDI GERGELY, tanár.

„Az emberi nemnek szüksége van nagyszerű példákra, hogy a serdülő ivadék fölfelé tekinteni, nemes czélokért lelkesedni, értök fáradni, nekik áldozni tanuljon.“

B. Eötvös.

Azt a kort, mely 1716-tól 1780-ig, a II. József trónra lépéig, terjed, egyházunk történetében a legsúlyosabb üldözés és szenvedés, de egyszersmind a legfényesebb erények és legnagyobbszereű áldozatkészség korszakának nevezhetjük. A mint gr. Stainville,